

ších průmyslových podniků i znárodněného průmyslu vůbec. A o to nám dnes všem, včetně obou autorů, jde jistě především.

Mojmír Hájek

P. P. Amelin, *Intelligencija i socializm* (Izd. Leningradského universiteta, 1970, 150 stran).

V sovětské sociologické literatuře se v posledních letech stále častěji objevují práce, věnované sociální struktuře sovětské společnosti, povaze, vývoji a postavení různých společenských tříd, vrstev a skupin. Do této tematiky patří též monografie Petra Pinemoviče Amelina, věnovaná rozboru inteligence jako sociální vrstvy.

Její první kapitola analyzuje „Metodologické problémy zkoumání inteligence“. Autor zdůrazňuje historický přístup k tématu: inteligence se stává předmětem sociologického zkoumání až tehdy, kdy roste její úloha v sociální struktuře. V SSSR například vzrostl počet diplomovaných odborníků s vysokoškolským a středním odborným vzděláním ze 190 tis. v roce 1913 na 12,9 mil. v roce 1966. V průmyslově vyspělých kapitalistických zemích tvořila inteligence (spolu s úředníky) již v 50. letech $\frac{1}{5}$ až $\frac{1}{3}$ všeho činného obyvatelstva. Autor rozebírá přínos marxisticko-leninské teorie (zvl. Marxe, Engelse a Lenina) k vědeckému rozboru této sociální kategorie, uvádí velké množství prací sovětských badatelů, věnovaných rozvoji socialistické kultury, úloze vědy a odborníků, rozvoji školství a výchově kvalifikovaných kadrů.

V oddíle o dějinách inteligence se pojednává zejména o vzniku a vývoji dělby práce na práci fyzickou a duševní (zde najdeme časté odkazy na práce Marxe, Engelse, Kautského, Gramsciho). Zvláštní pozornost věnuje autor kritice technokratických teorií, jež popírají souvislost inteligence s bojem a zájmy základních společenských tříd, zamlžují sociální podstatu a funkce inteligence, snaží se zdůvodnit existenci inteligence jako zvláštní vládnoucí třídy; v této souvislosti podrobuje autor kritice též antisovětské koncepce, které stírají zásadní rozdíly mezi sociálními strukturami v SSSR a v kapitalistických zemích a zkreslují úlohu inteligence buď tvrzením, že inteligence údajně hraje v socialistické společnosti podřadnou roli, nebo tvrzením, že v SSSR existuje údajná „diktatura“ inteligence jakožto „nové třídy“.

V metodologických otázkách zdůrazňuje autor principy marxistické teorie společnosti, jež zahrnují jak sociálně historický přístup, tak také přístup funkcionální (sledující vazebnost a role různých socioprofesionálních skupin inteligence).

Amelin poukazuje na nedostatečnost a neúplnost řady definic pojmu inteligence a předkládá svou definici (v níž se snaží vystihnout všechny podstatné znaky – sociální základy inteligence, profesionální role, rozdílnost v postavení této vrstvy za kapitalismu a socialismu): „Inteligence je zvláštní, vnitřně diferencovaná sociální vrstva, skládající se z lidí, pro něž je vysoce kvalifikovaná duševní práce v jakékoli sféře společensko-historické činnosti profesí a jediným, v krajním případě hlavním zdrojem existence. Lidé této sociální vrstvy zajišťují rozmanité potřeby a zájmy určité třídy (nebo tříd) daného společenského řádu, obstarávají si prostředky k životu uplatňováním intelektuálních schopností, všeobecných a speciálních znalostí a dovedností, návyků a zkušeností. Profesionální duševní práce je pro příslušníky inteligence nikoli vedlejší, nýbrž základní sférou jejich životní činnosti. Především v této sféře projevují se jejich sklony a nadání, vypracovávají se jejich tvůrčí snahy a sociální ideály, krystalizují jejich politické a mravní normy a orientace, probíhá formování a jejich sebepotvrzení jakožto osobnosti“ (str. 47). V závěru první kapitoly analyzuje autor podrobněji (str. 47–65) jednotlivé znaky této definice.

Ve druhé kapitole („Inteligence a socialistická revoluce“) převažuje zřetel historický, rozbor vývoje inteligence v podmínkách Ruska, v různých etapách tří revolucí. Charakterizuje se tu struktura ruské inteligence na přelomu století, zejména její sociální diferenciace, a vztah těchto různých skupin inteligence k revolučnímu dělnickému hnutí. Značné místo věnuje autor zásadám leninského přístupu k inteligenci, úspěchům stranické politiky mezi inteligencí i problematice maloburžoazního kolísání této sociální vrstvy. Připomínají se jména a postoje významných ruských vědců, spisovatelů, techniků, kteří přešli na stranu socialistické revoluce.

Zvláštní pozornost věnuje autor zajímavé kapitole boje o socialistickou inteligenci – Leninově vztahu k buržoazní inteligenci, k buržoazním odborníkům, který

byl součástí zásadové a zároveň pružné politiky získání inteligence pro porevoluční výstavbu (dalšími složkami tohoto procesu byla izolace a odmítnutí kontrarevolučních skupin inteligence a rozhodná opatření ve prospěch výchovy nové inteligence).

Poslední, třetí kapitola („Zákonnosti formování a rozvoje socialistické inteligence“) se již plně zabývá otázkami sovětské inteligence. Po kratší historické části, věnované otázkám vzniku nové, socialistické inteligence, se autor soustřeďuje na problémy současnosti, na rozbor vývoje, struktury, funkce a sociálních rolí sovětské inteligence. Jde zejména o tyto otázky: intenzivní výchova kvalifikovaných кадрů, jejich plné a tvůrčí využití, nastolení optimálního vztahu mezi počtem specialistů s vysokoškolským a středním odborným vzděláním (jako optimální relace se uvádí poměr 1 : 4); rostoucí úloha a vliv diplomovaných odborníků, doprovázený zároveň zvyšováním kvalifikace dělníků, jejich přesunem na úroveň inženýrsko-technických pracovníků, vznikání tzv. nediplomované inteligence; nutnost komplexního rozvoje všech oborů, tedy nejen technické, ale také humanitní inteligence (jako nezbytná podmínka harmonického chodu vyspělé socialistické a komunistické společnosti); zásady stranického řízení rozvoje inteligence a její výchovy v duchu stranické politiky; významná úloha inteligence ve vědeckém řízení společnosti; inteligence nejen jako objekt, ale též jako subjekt řízení (zvláště tyto její skupiny: pracovníci řídicích orgánů strany, státu, hospodářských jednotek, odborových a komsomolských organizací, inženýrsko-techničtí odborníci, pracovníci vědy, kultury, školství a osvěty, vysoce kvalifikované a kvalifikované kadry v zemědělství, ve zdravotnictví apod.

Prudký kvantitativní růst sovětské inteligence charakterizuje tabulka na str. 143 (Počet diplomovaných odborníků, zaměstnaných v národním hospodářství – podle knihy „Strana Sovetov za 50 let“, M., „Statistika“, 1967, str. 230):

	1913	1928	1. 1. 1941	1. 12. 1960	15. 11. 1966
Odborníků celkem (v tis.)	190	521	2 401	8 784	12 924
Z toho:					
s vysokoškolským vzděláním	136	233	909	3 545	5 227
se středoškolským odborným vzděláním	54	288	1 492	5 239	7 697

Kapitolu uzavírá charakteristika sociální podstaty inteligence sovětské společnosti. Podle Amelina je tu inteligence a) rovnoprávným spoluvládcem spolu s dělnickou třídou a rolnictvem; byly zrušeny ekonomické základy antagonismu mezi inteligencí a ostatními pracujícími; b) stále více se zmenšuje sociální distánci jak mezi inteligencí a ostatními pracujícími, tak také mezi jednotlivými skupinami inteligence; c) sovětská inteligence je lidová svým sociálním původem, skladbou, postavením a rolemi; d) je spojena v jeden celek marxisticko-leninskou ideologií, vyjadřuje zájmy a potřeby pracujících; e) podstatně se zvyšuje její historická úloha a odpovědnost.

Amelinova práce se tedy nezabývá speciálními, empirickými výzkumy, ale vytváří pro ně důležitě metodologické základy, je prací historicko-sociologickou a koncepční, přináší nové pohledy na teoretickou problematiku, zejména o skupinách vědecké a inženýrsko-technické inteligence, uvádí řadu zajímavých statistických údajů a podává tak obraz nejen o rychlém rozvoji sociologického bádání v SSSR (zejména v rozporech změn sociální struktury), ale také o prudkých a úctyhodných tempech rozvoje sovětské společnosti jako celku, o procesu vědeckotechnického rozvoje a jeho sociálních důsledků v SSSR.

Ivo Možný